

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN OSMANLI İMAJI*

Ahmed Emin OSMANOĞLU¹

Geliş: 08.06.2018 / Kabul: 11.09.2018

DOI: 10.29029/busbed.432036

Öz

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin Osmanlı imajının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma prosedürlerine uygun olarak görüşme formu yaklaşımıyla yapılandırılmıştır. Araştırmada benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu amaçla alt grup olarak Bingöl Üniversitesi Felsefe ve Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri öğrencileri seçilmiştir. Son sınıflardan 15'er öğrenci seçilmiş ve toplamda 30 kişi ile çalışılmıştır. Veriler standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemiyle toplanmış, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmada, öğrencilerin yarıya yakınının Osmanlı kavramına ilişkin pozitif, kısmen nötr ve nadiren negatif imaja sahip oldukları, fiziksel olarak Osmanlı tasviri yaparken daha çok herhangi bir cinsiyet belirtmeden ama erkek betimlemeleri kullanarak tanımlamalar yaptıkları, Osmanlıların iç dünyasına yönelik imajlar çoğunlukla pozitif olduğu, öğrencilerin kısmi çoğunluğunun Osmanlıların sömürgeci bir devlet olmadığı imajına sahip oldukları, öğrencilerin çoğunluğunun Osmanlı Devleti'ni bir din devleti olarak düşündükleri, gündelik yaşamda ataerkil bir aile yapısı ve dini hayatın merkeze alındığı imajının hakim olduğu, öğrencilerin tamamının Osmanlıların bilim dünyasına katkıları olduğu imajına sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, İmaj, Bingöl Üniversitesi, Üniversite Öğrencileri

* Bu makale “Üniversite Öğrencilerinin Osmanlı Algısı” adı ile 10 sayfalık bir bildiri olarak 28 Nisan-01 Mayıs 2018 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen III. INES International Education and Social Science Congress 2018’de sunulduktan sonra gözden geçirilerek genişletilmiştir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ahmed_osmanoglu@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9212-1437>.

THE OTTOMAN IMAGE OF UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

In this research, it was aimed to determine the Ottoman image of university students. The study structured with an interview form approach in accordance with qualitative research procedures. A homogeneous sampling method was preferred in the study. For this purpose, Bingöl University Departments of Philosophy and Zaza Language and Literature students were selected as subgroups. Thirty students were employed in total, fifteen of whom were selected among the final year students. The data was collected by standardised open-ended interview method, and was analysed by content analysis technique. The survey found that the students had a positive, partly neutral and rarely negative image of the Ottoman concept, close to half, that they physically used the descriptions of the Ottoman paintings without specifying any gender but using male descriptions, that the images for the Ottoman interior were mostly positive. In addition, the majority of the students were of the opinion that the Ottoman was not an imperialist state, on the contrary as a religious state. It was also seen that the students had a view that the Ottomans contributed to the science world, and that in daily living there was a patriarchal family structure and the religious life was considered significant.

Keywords: Ottoman, Image, Bingöl University, University Students

Giriş

İmaj kavramı, yüzyılımızın üzerinde çok konuşulan ve tartışılan kavramlarından biridir. Latince “imago” (resim) kökündendir. Epistemolojik açıdan insanın zihninde bir kişi, kurum, ürün, olay vb. hakkında geliştirdiği bilişsel ve psikolojik bir resim anlamına gelir (Türkkahraman 2004:4). Bir insanın bir varlık ile ilgili olarak ilk intibası ve düşüncelerinden oluşan inançlar topluluğu da denilebileceği gibi (Kotler 1987:62’ten akt. Turgut 2003:3) herhangi bir şey hakkındaki bütün görüşlerin toplamı olarak da tarif edilebilir (Peltekoğlu 1987:278). Yıldırım ve Uğur’a göre (2011:410) hadiselerin ve kişilerin zihin dünyamızda bıraktığı iz, yargılarımızın oluşumunu belirleyici etki ve sonuçtur. Cevizci, (1999) benzeri bir tanımla dış dünyadaki nesnelerin insan zihnindeki resmi, kopya ya da tasarımı; gerçek ya da gerçek dışı bir şey ya da olgunun zihindeki tasarımı, oluşan sureti olarak belirtir.

Kişiler, hizmetler, ürünler, olaylar, düşünceler, kurumlar, uluslar, ülkeler ve devletler hakkında edinilmiş olan algı, izlenim, genel kanı ve beyinde tasarlanan kurgular, imajlar, kendiliğinden oluşan bir süreç değildir. İmajın kaynakları vardır. İmaj oluşturulabilir ve yönetilebilirdir ve değişebilir özellik taşır. Özellikle, yeni bir bilgi ve değişen şartlar var olan imajı etkiler, kaldırır ve yerine yeni bir imajın oluşmasına

yol açabilir (Türkkahraman 2004:4). İmaj, karşı tarafın durumunu yansıttığı kadar, algılayanın yani imajı zihninde üretenin kendi alımlama koşullarını da yansıtır. İmaj, gerçeğin tam bir ifadesi olmadığı gibi, alımlayıcının, bu bağlamda genel kaniya varanın algısına göre de gerçeklikten uzaklaşabilir (Yerdelen, 2017:44). Bu sebeple imajların tanınması önemlidir. İmaj tanıma ve oluşturma çalışmaları sadece markalar, şirketler, ünlü kişiler için değil eğitim süreçlerinin etkililiğini belirlemeden, devletlerarası ilişkilere, iktisadî ilişkilere yön vermeye kadar birçok alanda gereklidir.

İmaj belirleme üzerine literatürde birçok alanda farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar içerisinde Osmanlı ve Türk imajı ya da algısı üzerine çalışmaları yapılmıştır. Osmanoğlu, (2018), 2006-2008 ile 2017 senelerinde Türkiye’de basılan ders kitaplarından seçtiği örnekler üzerinde Osmanlı algısı üzerine karşılaştırmalı inceleme yapmıştır. 2017 senesi ders kitabındaki kodlamaların çoğunlukla nötr, kısmen pozitif, nadiren negatif olduğu, 2006-2008 dönemi ile kıyaslandığında negatif ifadelerin yarı yarıya arttığı, 2017’de pozitif olarak yeni temaların eklendiği, Osmanlılara ayrılan yerin önceki döneme göre dikkat çekici oranda arttığı, ancak pozitif kodlamaların daha azaldığı, nötr kullanımın daha yoğunlaştığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Şimşek ve Cengiz, (2015), Rusya tarih ders kitaplarında Türk-Osmanlı imgesini analiz etmiş Türkler ve Osmanlılarla ilgili bazen yanlış, abartılmış ve ötekileştirmeye yönelik bilgilere rastlamışlardır Hacısalihioğlu yönetimindeki bir projede (2014) Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk imajı çalışılmıştır. Bu kapsamda 13 ülke ders kitapları incelenmiştir. Türkiye ve Osmanlı imgesinin ülkelerin güncel politik durumlarına göre yorumlandığı, genel olarak olumsuz imaj çizildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Osmanoğlu, (2014) Türkiye ve Mısır sosyal ders kitaplarındaki Osmanlı algısını karşılaştırdığı araştırmasında Türkiye ders kitaplarının Osmanlı kavramını daha çok yansız (nötr) olarak işlediği, Mısır’da ise tamamen negatif söylemin hakim olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Bozkuş, (2014), Ermeni tarih ders kitaplarında Osmanlı imajını ölçmüş ve genel anlamda Türk/Osmanlı imgesinin negatif ve öteki olarak sunulduğu sonucuna varmıştır. Bazı görsellerle öteki ve düşman imajı canlandırıldığını görmüştür. Köstüklü, (2013), Kıbrıs Rum kesimi tarih ders kitaplarında Türk ve Türkiye imajını çalışmış Türkler hakkında olumsuz imaj oluşturulduğunu saptamıştır. Yılmaz ve Osmanoğlu (2009), Mısır sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk imajını analiz etmişler ve Mısır’ın geri kalış sebebinin Mısır’daki Osmanlı varlığına bağlandığını, Türkler hakkında olumsuz imaj çizildiğini bulgulamışlardır. Yılmaz, (2008a), Sosyal Bilgiler dersinin, Osmanlı algısının oluşumunda olumlu ya da olumsuz etkisini ortaya çıkarmak amacıyla 6-8. sınıf öğrencileri üzerinde bir çalışma yapmış ve genel olarak Osmanlı algısının pozitif olduğunu tespit etmiştir. Yılmaz, (2008b), Ermenistan tarih ders kitaplarını incelemiş, Türkler aleyhine imaj oluşturulduğu, düşman millet imgesinin oluşturduğunu belirlemiştir. Alibasic, (2007), Bosna

Hersek tarih kitaplarında Osmanlı imajını çalışmış Türklere yönelik düşmanlık içeren anlatımların var olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmalardan başka çalışmalar da olmakla birlikte söz konusu çalışmalar ders kitapları analizlerine ve diğer ülke öğrencilerinin görüşlerine dayanmaktadır. Türk öğrencilerinin Osmanlı imajının ne olduğu üzerine yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu çalışmada söz konusu eksikliğin giderilmesi yolunda bir başlangıç adımı atılması hedeflenmektedir. Araştırmanın temel problemi üniversite öğrencilerinin Osmanlı algısının nasıl olduğudur. Bu bağlamda araştırmanın alt soruları şunlardır: Öğrencilerin zihnindeki;

1. Osmanlı kavramı imajı neler ile ilişkilidir?
2. Osmanlı insanının fiziksel imajı nasıldır?
3. Osmanlı insanının iç dünyası imajı nasıldır?
4. Osmanlıların gündelik yaşantılarına ilişkin imajları nasıldır?
5. Osmanlıların bilim dünyasına katkıları nasıldır?
6. Osmanlı Devleti sömürgeci midir?
7. Osmanlı Devleti bir din devleti midir?
8. Osmanlı Devleti günümüzde hangi devletlere benzemektedir?
9. Osmanlı tarihine ilişkin tutumlar nasıldır?
10. Osmanlı vatandaşlığı imajı nasıldır?
11. Osmanlı tarihi derslerine ilişkin imajlar nasıldır?
12. Osmanlı imajının kaynakları nelerdir?

1. Yöntem

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın deseni, katılımcıları, veri toplama ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma prosedürlerine uygun olarak görüşme formu yaklaşımıyla yapılandırılmıştır. Görüşme sosyal bilimlerde en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir. Önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşmenin birçok türü ve kullanımı vardır. En çok bilineni bireysel yüz yüze olanıdır. Ancak posta yoluyla, kendi başına yanıtlanan soru formu veya telefon görüşmesi şeklinde ve yapılandırılmış yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış da olabilir (Punch 2005:188).

1.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmada benzeşik (homojen) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Buradaki amaç küçük, benzeşik bir örneklem oluşturmak yoluyla belirgin bir alt grubu tanımlamaktır (Yıldırım ve Şimşek 2008:). Bu amaçla alt grup olarak Bingöl Üniversitesi

Felsefe ve Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri seçilmiştir. Bu bölümler lisans öğrenimleri süresince uzaktan eğitim yoluyla verilen Atatürk İlkeleri ve İnkılapları tarihi dersi haricinde doğrudan Osmanlı tarihine yönelik bir ders verilmemesi bakımından benzeşiktir. Öğrencilerin Osmanlı algısını etkileyecek olan orta öğretim kademesinde gördükleri Osmanlı tarihine ilişkin dersler, kendi tercihleriyle okudukları kitaplar, görsel medya, on-line iletişim kanalları ve ilişkili oldukları ideoloji gruplarıdır. Yapılan ön araştırmada katılımcı öğrenciler kısmen, bugüne kadar okudukları tarih ders kitaplarında tarihin objektif olarak sunulmadığını ve ders kitaplarının yalan bilgiler içerdiğini, nadir kısmının ders kitaplarının anlatımlarının çok sıkıcı ve yetersiz olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Buradan hareketle öğrencilerin imajlarının ders kitaplarına göre oluşmadığı, ideoloji grupları, gönüllü tercih edilen kitap okumaları, görsel medya ya da on-line iletişim kanalları olduğu varsayılmıştır. Böylece akademi tarafından yönlendirilmemiş olan öğrenci imajlarının belirlenmesi mümkün olmuştur. Söz konusu her iki bölümün son sınıflarından rastlantısal olarak 15'er öğrenci seçilmiş ve toplamda 30 kişi ile çalışılmıştır. Osmanlı imajının cinsiyete göre değişim göstermeyeceği varsayımıyla cinsiyete yönelik özel bir seçim yapılmamıştır.

1.3. Veri Toplama Yöntemi

Veriler standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Sorular dikkatlice yazılmış ve belirli sraya konmuştur. Görüşülen bireylere aynı sıra ve tarzda sorulmuştur. Böylece verilen cevapların karşılaştırılması ve analizinin daha kolay olması hedeflenmiştir (Patton, 2014). Bu amaçla Osmanlılara ilişkin kavramsal imajı, fiziksel imajı, iç dünya imajı, gündelik yaşam imajı, bilimsellik imajı, sömürgecilik imajı, din devleti olma imajı, benzetildiği devlet imajı, Osmanlı tarihini araştırmaya yönelik tutum, Osmanlı Devleti'nde vatandaşlık imajı, Osmanlı tarihi derslerine yönelik imajı ve bu imajların kaynaklarını tespit edebildiği varsayılan 12 açık uçlu soru hazırlanmıştır. Sorulan soruların amaca hizmet edip etmediğini belirlemek amacıyla 5 öğrenci ile pilot uygulama yapılmıştır. Öğrenciler Osmanlılar ile ilgili fikir beyan ederken kendi ideolojilerinin açığa çıkacağı ve deşifre olacaklarına yönelik kaygılı tutumlar sergilemişlerdir. Nitekim Osmanlılar üzerinde konuşmak çoğu zaman ideolojik tutumlar ile ilişkilidir. Bu durumun verilen cevapların güvenilirliğine zarar vermesi sebebiyle yöntem değiştirilerek 30 öğrenci bir sınıfa toplanmış, sorular basılı olarak öğrencilere verilmiş, soruları sırasıyla cevaplamaları istenmiştir. Bununla birlikte isimlerini kâğıtlara yazmamaları ve kâğıtları kendileri tarafından karışık olarak toplayarak bana teslim etmeleri, böylece hangi öğrencinin ne yazdığının tarafımda bilinmeyeceği garantisi verilmiştir. Öğrencilerin sorular hakkında yazma işlemi sona ermeden herhangi bir sesli yorumda bulunmalarının çalışmaya zarar vereceği belirtilmiş ve öğrencilerin görüşlerinin birbirlerini etkilemelerine mani olunmuştur.

1.4. Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Öğrencilerin kağıtları Maxqda2018 programına yüklenerek, güvenilir bir kodlama ve kategorileme sistemi oluşturulmuştur. Tema temelli kodlama listeleri oluştururken sorunun özelliğine ve verilen cevapların niteliğine göre niceliksel kodlama ile yetinilmemiş, cümle bağlamına göre pozitif, negatif veya nötr oluşlarına da dikkat edilmiştir. Kod listeleri tamamlandıktan sonra kodlamalar birbirleri ile ilişkilerine göre gruplandırılmış ve kategori kümelerinin nasıl oluşturulacağına karar verilmiştir. Nitekim kategori sisteminin oluşturulması araştırma sorularının sistematik bir analiz yöntemine dönüştürülmesinde en önemli aşamadır. Berelson (1952:147) içerik analizinin temel taşının kategoriler olduğunu belirtmiştir (akt.: Gökçe 2006:57). Kod listeleri veya kategorilerin aldığı ağırlıksız puanlar frekans (f) ve yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Bu nicel ifadeler hem cevapları, hem de başka zamanda yapılacak diğer örneklem grupları arasında karşılaştırma yapma imkânı oluşturmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın sonuç kısmında söz konusu nicel veriler yorumlanırken aşağıdaki simetrik, veri değerlendirme anahtarı kullanılmıştır. Bu anahtar araştırmanın sonuçları kısmında nitel veri yorumlamada okuyucuya kolaylık olması amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 1. Nicelden Nitele Simetrik Veri Değerlendirme Anahtarı

%1-%15: Nadiren	%51-65:kısmî çoğunluk
%16-%40: Kısmen	%66-%90: çoğunluk
%41-%49 yarıya yakın	%91-99: tamamına yakın
%50: yarısı	%100: Tamamı

1.5. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

İçerik analizinde güvenirlilik kodlama yapan kişilerin metinleri aynı biçimde anlayıp anlamadığına bağlıdır. Kodlamaya katılan kişilerin sayısı arttıkça ve aralarındaki anlayış birliği zayıfladıkça güvenirlilik düşer. Oluşturma, tanımlama ve kodlama işlemlerinin tek kişi tarafından yapılması güvenirliliği artırır. Bu durumda aynı kişinin farklı zamanlarda yaptığı kodlamalar arasındaki ilişki oranının yüksek olması gerekir (İnal 2004:163). Bu çalışma tek bir araştırmacı tarafından yapılmıştır. Kodlamalar esnasında fark edilen her tutarsız kodlamada veya kodlamayla ilgili karar değişikliğinde kodlama işlemi iptal edilerek başa dönülmüştür. Kodlama tarzında tutarlılık sağlandıktan bir hafta sonra tekrar kodlama yapılmıştır. İki kodlama arasında tam mutabakat sağlanmıştır.

Alkan (1989:207-208'den akt.: İnal 2004:163-164) içerik analizinin içerik geçerliğinin iki temel ölçüsü olduğunu belirtmektedir: İlki ölçüklerin (kategorilerin)

ölçme açısından uygunluğudur. Araştırmada bu geçerlik sonuçların geçerli ve tutarlı olması ile değerlendirilmiştir. İkinci ölçü ise örnekleme alınan metinlerin konunun işlenmesi için yeterli kapsam ve boyutları içermesi ile ilgilidir. Bu çalışmada öğrenci ifadelerinin tamamı incelenmiştir. Bu da geçerliğin sağlandığını göstermektedir.

2. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında araştırma sorularına göre oluşturulan bulgulara yer verilmiştir.

2.1. Osmanlı Kavramının İlişkili Olduğu İmajlar

Osmanlı kavramının öğrencilerin zihin dünyasında uyandırdığı imajı anlamak amacıyla öğrencilere “Osmanlı denilince aklınıza ne geliyor?” sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplardan 108 kod elde edilmiştir. Buna göre Osmanlı kavramı öğrencilerin zihninde en fazla, 12 kez (%11,1) savaş (askeri sistem, ordu) kavramıyla ilişkilendirilmiştir. İkinci sırada, 6 kez (%5,5) hanedanlık (padişahlık, saltanat), kültür ve medeniyet; üçüncü sırada, 5 kez (%4,6), taht kavgaları yer almaktadır. Müteakiben 4 kez (%3,7) adalet ve tarih, 3 kez (%2,7) cihana hükmetme, kültürel çeşitlilik, İslamiyet ve uzun ömürlülük, 2 kez (%1,8) düzen, halifelik, hoşgörü, ihtişam, kadın, kuruluş, padişah, parlak dönem, teokratik devlet kavramları saptanmıştır. En az tespit edilen ilişkilendirmeler, 1'er kez (%0,9), alim padişahlar, barış, başarı, cihat, dayanışma, diktatörlük, dini ayrımcılık, doğuş, yayılmacılık, gösteriş, güç, huzur, imparatorluk, insanlık, İstanbul'un fethi, işgal, kahve, kan, kardeş katli, kıyım, medreseler, mükemmel yönetim, nargile, Osman Bey'in kurduğu devlet, Osmanlı şehirleri, payitaht, sadakat, sanat, saray, sistematik durumlar, sosyal devlet, terbiye, toplum kurma, yardımlaşma, yemekler, yenilik hareketleri, yıkılış, yok oluş, yükseliştir. Bu çağrışımlar 28 kez (%47,4) pozitif, 22 kez (%37,2) nötr ve 9 kez (%15,2) negatiflik ile ilişkilidir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Osmanlıdaki kadınlar, sultanlar, savaşlar ve İstanbul'un fethi aklıma gelmektedir. Payitaht gelmektedir.” (K15, Felsefe). Tarihimizde olan olay ve olgular hemen aklımıza gelir. Yapılan değişiklik hareketleri, yenilikler her konuda, en önemlisi de savaşlar tabii ki.” (K14, Felsefe). “Görkem, güç, başarı. Ülkenin en önemli dönemi. Hoşgörü, adalet, cihat, askeri sistem”. (K9, Felsefe). “Osmanlı şehir kültürü, yapıtları, eserleri, savaş, barış ve benzeri kavramlar.” (K19, Zaza). “Osman Bey'in kurduğu devlet, 6 yüzyıl cihana hükmetmiş devlet.” (K21, Zaza).

2.2. Osmanlıların Fiziksel Özelliklerine İlişkin İmaj Durumu

Katılımcıların imaj dünyasındaki Osmanlı insanını fiziksel olarak anlamak amacıyla katılımcılara “Osmanlı deyince hayalinizde canlanan kişiyi fiziksel özelliklerine göre tanımlayınız.” sorusu yöneltilmiştir.

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan görünüş, yüz, kıyafet, davranış, boy, saç, kilo ve aksesuar kategorileri oluşmuştur. En fazla 31 kodlama ile (%15,5) görünüş kategorisi oluşmuştur. Osmanlı tasviri yapılırken herhangi bir cinsiyet belirtilmeden ancak erkek algısını ifade eden görünüş betimlemeleri daha çoktur. İkinci sırada 24 kodlama (%12) ile yüz ve kıyafet kategorisi bulunmaktadır. Müteakiben 13 kodlama (%6,5) ile davranış ve boy, 6 kodlama (%3) ile saç, 5 kodlama (%2,5) ile kilo ve 3 kodlama (%1,5) ile aksesuar kategorileri oluşmuştur.

Görünüş kategorisinde en yoğun dan en seyrek kodlamaya göre sırasıyla gösterişli, iri yapılı, güçlü, bakımlı, genç savaşçı, geniş omuzlu, alımlı, dik duran, üst sınıfın zengin, halk sınıfının fakir ve sert görünümlü olduğu belirtilmiştir. Bu kategoride verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Kadınlar gösterişe önem verir.” (K2, Felsefe). “Osmanlı insanı tarihe ve bilgilere göre 1.70 ile 2.00 arası kalıplı kişiler.” (K21, Zaza). “Osmanlı insanları güçlü bir yapıya sahiptir.” (K7, Felsefe). “Bakımlı.” (K17, Zaza). “Uzun boylu genç savaşçı erkekler.” (K25, Zaza).

Yüz kategorisinde yapılan betimlemelerde yoğun dan en seyrek kodlamaya göre sırasıyla sakallı, burnu kemerli, pala bıyıklı, ince bıyıklı, uzun ince burunlu, ince kaşlı, karagözlü, buğday tenli, göz rengi kişiden kişiye değişen, erkeklerin hafif esmer oldukları ifade edilmiştir. Bu kategoride verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Başında fes olan, bıyıkları kaytan gibi, burnu kemerli, ince kaşlı, uzun boylu bir adam geliyor aklıma.” (K28, Zaza). Pala bıyık, iri yapılı, geniş omuzlu ve güçlü.” (K8, Felsefe).”

Kıyafet kategorisinde yapılan betimlemelerde yoğun dan en seyrek kodlamaya göre kadınlar çarşafı, örtünen, uzun kıyafetli; erkekler uzun kıyafetli, fesli, bol giyinen, sarıklı, nakışlı kıyafetler giyen, gösterişli yüzükler takan, kırmızı, sarı kıyafetler giyen, şapka takan, yöresel kıyafetler giyen, cübbeli ve hırkalı olarak betimlenmiştir. Bu kategoride verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“İslami hükümlerine göre uygun örtülü ve geniş giyimli.” (K30, Zaza). Uzun elbise ve çarşafli kadınlar (K27, Zaza). Sarık, cübbe, bıyık ve sakallı, nakışlı kıyafetli erkekler.” (K23, Zaza). Osmanlı insanı dediğimizde bakımlı, yöresel kıyafetler giyen, uzun boylu, alımlı, bıyıklı, kibar konuşan, ağır hareket eden, girdiği ortamda kendini belli eden.” (K17, Zaza). “Erkek için: Fes, bol kıyafet, cebinde mendil, elinde baston, ince bıyıklı kibar bir beyefendi.” (K11, Felsefe).

Davranış kategorisinde yapılan betimlemelerde yoğundan en seyrek kodlamaya göre Osmanlılar kibar, dindar, mütevazı, cesur, ağırbaşlı, sıcakkanlı, anlayışlı, sıcakkanlı, anlayışlı, sözünün eri, mert olarak tanımlanmışlardır. Bu kategoride verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Cesur, yiğit, gösterişli, ihtişamlı.” (K4, Felsefe). “Elinde kılıcı olan, mert, uzun boylu, bıyıklı hafif esmer, güçlü ve kuvvetli, sözünün eri kişilerdir benim gözümde bir Osmanlı erkeği.” (K15, Felsefe).”

Boy kategorisinde öğrencilerin tamamına yakını Osmanlıları uzun boylu olarak tanımlamıştır. Bu kategoride verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Göbekli, biraz daha kalıplı ve uzun boylu olurlar.” (K10, Felsefe). “1.90 boylarında uzun.” (K29, Zaza).

Saç kategorisinde Osmanlı kadınının saçlarının birbirlerinden farklı olduğu, erkeklerin de uzun saçlı ve kadınlarda olduğu gibi saç renklerinin birbirlerinden farklı olduğu belirtilmiştir. Cinsiyet belirtilmeden yapılan tanımlamalarda ise kumral ve gür saçlı olarak ifade etmişlerdir. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Saç rengi değişken.” (K18, Zaza). “Kumral.” (K27, Zaza). “Saçlar gür.” (K19, Zaza). “Saçlar uzun.” (K26, Zaza).

Kilo kategorisinde Osmanlı erkekleri göbekli, 80 kg civarında veya zayıf olarak betimlenmişlerdir. Kadınlar ise 65 kg civarında ve kilosuz olarak tanımlanmışlardır. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Erkek: Kilosu ortalama 80. Kadın: kilosu ortalama 65.” (K18, Zaza). “Zayıf.” (K24, Zaza).

Aksesuar kategorisinde ise Osmanlı insanı elinde baston, cebinde mendil ve kılıçlı olarak hayal edilmiştir. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Elinde kılıcı olan, mert, uzun boylu, bıyıklı hafif esmer, güçlü ve kuvvetli, sözünün eri kişilerdir benim gözümde bir Osmanlı erkeği.” (K15, Felsefe).”

2.3. Osmanlıların İç Dünyalarına İlişkin İmaj Durumu

Katılımcıların imaj dünyasındaki Osmanlı insanının iç dünyası üzerine imajlarını anlamak amacıyla katılımcılara “Osmanlı deyince hayalinizde canlanan kişiyi iç dünyasına göre tanımlayınız.” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan Osmanlı insanının iç dünyasına yönelik 87 kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamaların 60’ı (% 68,9) pozitif, 17’si (%19,5) negatif ve 10’u (%11,4) nötrdür.

Pozitif kategorideki kodlamalar en yoğunundan en seyreğe doğru duygusal, adaletli, hoş görülme ve yardımsever, dindar, merhametli, saygılı, devlet sorunlarına yoğunlaşan, kibar, mütevazı, yeniliklere açık ve yumuşak değildir. Diğer kodlamalar ise birbirini tekrar etmeyen seyreklikte olup şunlardır: Cesur, bir şeyleri düzene koymaya çalışan, değerlere düşkün, dirayetli, dosta ihanet etmeyen, dürüst, düşmana hak ettiği muameleyi gösteren, düşmana kalleşlik etmeyen, kin gütmeyen, farklı inanca saygılı, gözü tok, güçlü hisseden, imanlı, istikrarlı, kararlı, mert, olumlu bakış açısı, sadakatli, sahiplenen, sevgi dolu, sorumluluk sahibi, vatansever, yiğit, soğukkanlı. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

Kırmızı çizgisi adalet olan, Allah’ın varlığını bilip öyle yaşamaları.” (K30, Zaza). Sert, dürüst, gelenekçi, çapkın, maço, adil (erkek için).” (K28, Zaza). Devleti için çabalayan, hoşgörü, bir şeyleri yerine koyma çabası, olumlu bir bakış açısı var gibi geldi bana.” (K19, Zaza). Osmanlı kültürünü benimseyen, bir insan, sert bir karakteri vardır fakat çok merhametlidir. İnsanların iyiliğini düşünür. Dostuna ihanet etmez. Düşmanına da kalleşlik etmez.” (K7, Felsefe).

Negatif kategorisindeki en yoğunundan en seyreğe doğru kodlamalar sertlik ve hainlik kodlamalarıdır. Tekrar etmeyen kodlamalar ise bazen pes eden, çapkın, entrika, kadın/ezik, kavga, ihanet, sinirli ve etkisiz kişilik kodlamalarıdır. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Soğuk kanlıdır bana göre, nereden vardım bu kaniya, taht için oğlunu öldüren ya da kardeşini öldüren insanlar var. Gözlerini taht için kan bürüyen insanlar vardı.

Oyunlar entrikalar daha neler neler...”(K14, Felsefe). “İhanet çok fazladır. Tahta geçmek, kendini kardeşlerine kıyarlar.” (K3, Felsefe).

Nötr kategorisindeki bütün kodlamalar bir kere yapılmıştır. Bu kodlamalar acı dolu, değişken, erkeklere sert kadın, kıskanç olmayan, fazla düşünen, geleneksel, güç gösterisi yapan erkek, isyan etmek zorunda kalan, mazlum ve fikrim yok kodlamalarıdır.

2.4. Osmanlıların Gündelik Yaşantılarına İlişkin İmaj Durumu

Katılımcıların Osmanlıların gündelik yaşantıları hakkındaki imajlarını anlamak amacıyla kendilerine “Bir Osmanlı insanının gündelik yaşamından bir günü hayal ederek anlatınız.” denilmiştir. Verilen cevaplar üzerinde 82 kodlama yapılmıştır. Bu kodlamalardan 26 kodlama (%31,7) ile Kadın, 25 kodlama (%30,4) ile Din, 18 kodlama (%21,9) ile Ev ve 13 kodlama (%15,8) ile Meşguliyet kategorileri oluşmuştur.

Bir Osmanlı gündelik yaşamında kadınlar ile ilgili imajların en başında kahvaltı ve ev işi yapma gelmektedir. Bunlardan sonra en yoğun ve en seyreğe doğru kadınlar için el işi yapma, çocukla ilgilenme, entrika peşinde koşma, eşine değer verme, misafir ağırlama, tek başına dışarı çıkmama, sadakatle kocasını bekleme, gösteriş yapma ve sarayda yaşama imajları bulunmaktadır. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Kadın ise ev işlerine bakar, el işi yapar, misafir ağırlardı...Eşlerine değer verir, çok ilgi gösterirler, eşleri savaşa gider, onlar da büyük bir sadakatle eşlerini beklerler”(K12,Felsefe). “Kadınlar haremde bir savaş halindeyken...”(K1, Felsefe). “...kadın ise ev işlerine bakar, el iş yapar, misafir ağırlardı.” (K12, Felsefe). “Osmanlıda kadınlar sabahtan akşama kadar oyun ve entrikalar peşinde...”(K14, Felsefe).

İkinci sırada yer alan Din kategorisinde bir Osmanlının gündelik yaşamının başında namaz kılmak gelmektedir. Bundan sonra en yoğun ve en seyreğe doğru yatsı namazıyla günü bitirme, sabah namazı kılma, akşam namazından önce işinden çıkma, abdest alma, ibadet yapma, Müslümanca yaşama, Kuran-ı Kerim okuma, sağına yatma, sağ elle yemek yeme imajları bulunmaktadır. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Her sabah namaza kalkar, namazdan sonra yatmaz, yatarken sağ tarafa uzanır, sağ elle yemek yer...(K8, Felsefe). “Öncelikle sabah namazına uyanarak güne başlarlardı. Sonra da bir Yasin ya da başka bir sure okuyup, kahvaltısını yapar. Akşamı da hoş sohbet ve dinle kapatandır, ...gün içindeki ibadetlerini aksatmazlardı.” (K6, Felsefe).

Üçüncü sırada yer alan Ev kategorisinde bir Osmanlının gündelik yaşamının başında erken kalkma ve erken yatma gelmektedir. Bunlardan sonraki kodlamalar aynı yoğunluktadır. Buna göre aileyle vakit geçirme, akşam yemeği yeme, mum ışığında oturma, akraba ziyaretleri, her şey eksiksiz olduğu bir ortam ve hoş sohbetlerde bulunma imajları yer almaktadır. Bu kategorilerde verilen cevaplardan seçilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Sabah gün ağarmadan kalkan bir insan” (K17, Zaza)...mum ışığında oturlardı. Akraba, tanıdık ziyaretleri olurdu. En küçük bir kazada bile birbirlerini ziyaret etmeyi unutmazlardı.” (K26, Zaza). “...o gün özel bir gün değilse evine gider ailesiyle vakit geçirirdi. (K22, Zaza).

Dördüncü sırada kişilerin daha çok maişetini temin etme maksadıyla yaptıkları işlere yer veren Meşguliyet kategorisinin başında tarımsal, hayvancılık faaliyetleri yapma yer almaktadır. Bundan sonra aynı yoğunlukta helal satış yapma, gereksiz işlerden kaçınma, esnafın işine gitmesi, işsizın çayevine gitmesi yer almaktadır.

“Kişilerin, halk tabakasının tarım ve hayvancılık ile uğraşmasından dolayı, günün çoğunu çalışmakla geçirdikleri için...”(K16, Zaza) “...sabahın erken saatinde iş yerini açmak ve çalışmaya başlamak için evden çıkardı. Gün içerisinde kendi rızkından fazlasına göz dikmeden satışlarını helal bir şekilde yapardı. Daha sonra akşam vakti olunca evine gider ailesiyle vakit geçirirdi” (K22, Zaza).”...iş olmayanlar ise çayevlerine falan giderler...(K24, Zaza).

2.5. Osmanlıların Bilim Dünyasına Katkılarına İlişkin İmajlar

Katılımcıların Osmanlıların bilim dünyasına katkılarının olup olmadığını anlamak için kendilerine “Sizce Osmanlıların bilim dünyasına katkıları olmuş mudur? Açıklayınız” denilmiş ve verilen cevaplardan şu bulgulara ulaşılmıştır:

Öğrenci cevaplarına göre 71 kodlama yapılmıştır. Kodlamalardan 4 kategori oluşturulmuştur: Katkı sağlanan alanlar, Katkı Sağlayanlar, Katkı Olmuştur Ama Hatırlamıyorum ve Katkısı Az Olmuştur. Katkı sağlandığı düşünülen alanların başında 11 kodlama (%15,4) ile matematik gelmektedir. Bunu 8 kodlama (%11,2) astronomi, 5 kodlama (%7) ile Fizik, 3 kodlama (%4,2) tıp, okul açma ve coğrafya, 2 kodlama (%2,8) ile geometri, 1'er kodlama (%1,4) ile sibernetik, mimari, matbaa, deniz, pusula, tarih, tercümeleler, Süveyş Kanalı projesi, ilk topu kullanma ve keşiflerdir. Katılımcılar söz konusu düşüncelerini belirtirken tarihlendirme yapamamış, katkının tam olarak ne olduğunu belirtmemişlerdir. Bilimsel olarak Katkı Sağlayanlar kategorisinde 6 kodlama (%8,4) ile Piri Reis, 3 kodlama (%4,2) ile Hezarfen Ahmed Çelebi, 2'şer kodlama (%2,8) ile Mimar Sinan, Evliya Çelebi,

İbn-i Sina, Birunî, 1’er kodlama (%1,4) ile Fatih, Mimari, Harezmi, Farabî ve Harzemşah demişlerdir. Ancak, İbn-i Sina, Farabi, Harezmi, Harzemşah ve Biruni’nin Osmanlı tarihiyle bağlantıları bulunmamaktadır. 2 katılımcı (%2,8) olmuştur ama hatırlamıyorum derken, aynı oranda katkısı az olmuştur diyen katılımcılar da bulunmaktadır.

2.6. Osmanlı Devleti’nin Sömürgeci Olup Olmamasına İlişkin İmaj Durumu

Katılımcıların Osmanlıların sömürgeci olup olmamasına ilişkin imajlarını öğrenmek amacıyla kendilerine “Osmanlı Devleti sömürgeci bir devlet miydi? Cevabınızı sebebiyle birlikte yazınız” denilmiştir. Verilen cevaplar Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2. Osmanlıların Sömürgeciliklerine İlişkin İmajlar

Kod Listesi	Katılımcılar	f	%
Sömürgeci Değildi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K11, K13, K14, K15, K17, K20, K22, K26, K29, K30	18	60
Sömürgeciydi	K8, K12, K16, K18, K19, K23, K27, K28	8	26,6
Hem evet, hem hayır	K10	1	3,3
Fikrim yok	K21, K24, K25	3	10
Toplam		30	100

Tablo 2’ye göre katılımcıların 18’i (%60) Osmanlıların sömürgeci olmadığını, 8’i ise (%26,6) sömürgeci oldukları imajına sahipken, 3’ü (%10) fikirlerinin olmadığını, 1’i (%3,3) hem sömürgeci olduğunu hem de olmadığını söylemiştir.

Osmanlıların sömürgeci olmadığı imajına sahip olanların ifadelerinden seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Bence değildi. Sadece kendi toprakları için savaş veriyordu. Bu da sömürgeci olduğunun anlamına gelmez.” (K1, Felsefe). “Bence değil. Çünkü fetihler sonrasında bile sömürmeyip imtiyaz tanıyan bir devlettir.” (K7, Felsefe). “Hayır. Öyle bir devlet değildir. Çünkü birçok kültürü ve toplumu içinde barındırarak kardeşçe yaşamış bir toplumdur.” (K9, Felsefe). “Hayır değildir. Çünkü Osmanlı kazandığı toprakları kaynaklarını sömürmeyip oraya kendi milletinden insanlar ve kurallar götürerek yaşanabilir bir yer haline getirme çabası gütmüştür. Sömürü ise o devleti yok etmeye yönelik bir şeydir.” (K11, Felsefe). “Bence değildi. Çünkü fethettiği topraklara kendi toprak sahiplerinden daha fazla huzur, güven ve yaşam imkanı sunuyordu. Ayrıca İslamiyet’i yayıyordu.” (K15, Felsefe). “Hayır, Osmanlı Devleti sömürgeci bir yaklaşıma sahip değildi. Her toprağa hoşgörü politikasıyla yaklaşır, insanları dinleri konusunda bile zorlamamışlardı. Günümüzde de baktığımız zaman Osmanlı İmparatorluğu gittiği, yönettiği her yerde tarihi eserler bırakmıştır.” (K17, Zaza). “Hayır değildi, çünkü diğer insanların haklarına, mallarına, insan haklarına saygılı bir devlettir.” (K20, Zaza). “Değildi. Çünkü sömürdü. Kendisine yapı-

lan bir şeyi başkalarına yapmazlardı. Gördüğümüz ve okuduğumuz kadarıyla bu bilgilere sahibiz. Daha sonraki dönemlerde sömürgecilik anlayışını kaldırdılar. Sömürgecilik yüzünden 1. Dünya Savaşı başladı. Kendileri savaş değil de barış yanlılarıydılar.” (K26, Zaza). “Hayır, eğer sömürgeci bir devlet olsaydı fethettiği yerlerin dilini, dinini değiştirdi.” (K30, Zaza).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığına göre katılımcılar Osmanlılar, kendi toprakları için savaştıklarından, fetihler sonrasında imtiyazlar tanıdıklarından, farklı kültürler ile bir arada kardeşçe yaşadıklarından, ele geçirilen yerleri eskisine göre daha yaşanabilir, huzurlu yerler haline getirdiklerinden, dinlerinde, dillerinde serbest ve mülklerine el uzatmadıklarından, kendisi sömürüldüğünden sömürgeci bir devlet olmadığı imajına sahiptirler.

Osmanlıların sömürgeci olduğu imajına sahip olanların ifadelerinden seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Evet, Çünkü işgal ettiği yerlerin değerlerini sömürüyordu.” (K8, Felsefe). “Kesinlikle sömürgeci bir devletti. Bunu Osmanlı ile Mısır Devleti arasındaki savaşa bakarsak yeterli olacağını düşünüyorum” (K16, Zaza). “Evet sömürgeci bir devletti. Çünkü yayılma politikası izlemiştir. İlk başta İslamiyet’i yayma politikası ile ilerleme peşinde olduğunu savunmuştur. Ardından genişleyen toprak ile çelişen algı olmuştur. Kazanılan toprak devleti değiştirmiş ve amaçları farklılaşmış ve sömürgeci bir devlet olma yolunda ilerlemiştir” (K18, Zaza). “Evet, nedeni mesela ilk önce amaç İslam’ı yayma çabası daha sonra toprak genişleme çabası” (K19, Zaza). “Kesinlikle sömürge anlayışına sahip bir yapılanmaydı. Gittiği yerlerde kültürlerin ve dinlerin değişmesine ve insan hayatını değiştirme(ye) çalışmıştır.” (K23, Zaza). “Bence evet, çünkü fethettiği her yerdeki insanları asimile ederek kendine çalıştırdı.” (K28, Zaza).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığına göre öğrenciler Osmanlıların fethettikleri yerlerdeki değerleri sömürdüklerini, Mısır’ın fethinden sonra yaşananların bunu gösterdiğini, İslam’ı yayma amacının zamanla sadece toprak elde etme amacına yöneldiği, ele geçirdiği yerlerdeki insanları asimile ederek kendine çalıştırmalarını sebep göstererek sömürgeci olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Hem sömürgeci olduğunu, hem de olmadığını belirten bir kişi ise şöyle demiştir:

“Gelen tehditlere karşı vermek zorundaydılar. Bu açıdan bakıldığında hayır. Ama topraklarına toprak katma isteğini ele alırsak evet.” (K10, Felsefe)

Yukarıdaki ifadeye göre öğrenci Osmanlı’nın mecburen savaşması gerektiğini bu yüzden sömürgeci olarak kabul edilemeyeceğini, ama topraklarına toprak katma isteği ortaya çıktığından ise sömürgeci olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

2.7. Osmanlı Devleti'nin Din Devleti Olup Olmadığına İlişkin İmajlar

Osmanlı Devleti'nin bir din devleti olup olmadığına ilişkin imajı belirlemek amacıyla katılımcılara “Osmanlı Devleti bir din devleti miydi? Cevabınızı sebebiyle birlikte yazınız.” Sorusu sorulmuş, verilen cevaplar Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3. Osmanlı'nın Din Devleti Olup Olmadığına İlişkin İmajlar

Kod Listesi	Katılımcılar	f	%
Evet	K1, K2, K3, K6, K8, K13, K14, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30	24	80
Hayır	K9, K10, K12	3	10
Kısmen	K4, K5, K7	3	10
Toplam		30	100

Tablo 3'e göre katılımcıların 24'ü (%80) Osmanlı'nın bir din devleti olduğunu, 3'ü (%10) din devleti olmadığını ve 3'ü kısmen din devleti olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı Devleti'nin din devleti olduğu imajına sahip olanların ifadelerinden seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Evet bir din devletidir. Padişahlar namaz kılarlardı. Padişahlar şeriate göre hareket eder, şeyhülislam vardı yanlarında.” (K2, Felsefe). “Evet bir din devletiydi. Padişahların yanında şeyhler vardı.” (K3, Felsefe). “Evet İslamî şeriate göre yönetiliyordu.” (K14, Felsefe). “Osmanlı Devleti'nde yasalar ve yargıda kadıların söz hakkı olduğunu göz önüne alırsak dini bir yönetime sahiptir.” (K17, Zaza). “Kesinlikle evet. Dini bir devletti. Bunu halifelerimizden kanıtlayabiliriz. Kendi yorumumu da ekliyorum. İyi ki de bir dini devletti” (K27, Zaza).

Yukarıdaki ifadelerden ve buraya alınmayan diğer benzeri ifadelerden öğrencilerin padişahların dindar olmaları, şeyhülislamların bulunmaları, kadıların bulunmaları, halifeliğin olması gibi düşüncelerinden dolayı Osmanlı Devleti'nin bir din devleti olduğunu imajına sahiptirler.

Osmanlı'nın din devleti olmadığını düşünenlerin ifadelerinden seçilen örnek bazı ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“Hayır değildi. Birçok dinî içerisinde barındırıp sorun yaşamamıştır.” (K9, Felsefe). “Bir din devleti değildi. Karmaşıktır.” (K10, Felsefe). “Hayır, çünkü bir çok inancın rahat yaşayacağı bir devletti.” (K12, Felsefe).

Yukarıdaki ifadelerden katılımcıların Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan ve hayat bulan diğer dinlerin varlığını sebep göstererek Osmanlı'nın bir din devleti olamayacağı imajına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Osmanlının kısmen din devleti olduğu imajına sahip olanların verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

“Tamamen olmasa da biraz” (K4, Felsefe). “Kısmen” (K5, Felsefe). “Tam olarak bir din devleti değildi. Osmanlı İslam’ı benimsemiştir. Fakat kendi toplumu içerisinde farklı dinler de bulunuyordu.” (K7, Felsefe).

Yukarıdaki ifadelerden katılımcıların tam olarak bir sebep gösteremedikleri, sebep gösteren bir kişinin ise Osmanlı Devleti içerisinde diğer dinlerin yaşamaları sebebiyle Osmanlının bir din devleti olamayacağı imajına sahip oldukları anlaşılmıştır.

2.8. Osmanlı Devletinin Benzetildiği Devlet

Osmanlı Devleti’ne yönelik imajı güç, politika ve toplum açısından anlayabilmek için öğrencilere “Osmanlı Devleti’ni günümüzde hangi ülkeye benzetebilirsiniz? Sebebiyle birlikte yazınız.” denilmiştir. Verilen cevaplardan şu bulgulara ulaşılmıştır:

Katılımcı cevapları üzerinde 32 kodlama yapılmıştır. Öğrencilerin 12’si (%37,5) ile Osmanlı Devleti’ni hiçbir ülkeye benzetmemiştir. 4’ü (%12,5) Amerika’ya, 3’ü (%9,3) batılı devletlere, Türkiye’ye ve İran’a, 4’ü (%12,5) Rusya’ya, 1’i (%3,1) Norveç’e, 1’i (%3,1) Kuzey Kore’ye benzetmiştir.

Osmanlı Devleti’ni herhangi bir ülkeye benzetemeyen katılımcıların verdikleri cevaplardan seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Eşi benzeri yoktur. Günümüzde hiçbir devlet Osmanlı’nın hoşgörüsüne, yönetimine, sistemi de dönemine göre ayak uydurduğuna düşünmüyorum.” (K9, Felsefe). “Gelmiş geçmiş refahı ve yaşantısıyla adaleti ile yüzyıllardır adını bugünlere kadar getirmiş olan Osmanlı Devleti’ne günümüzde hiçbir devlet denk olmamıştır.” (K11, Felsefe). “Osmanlı gibi büyük bir devletin herhangi bir devlete benzeyeceğini düşünmüyorum.” (K23, Zaza Dili). ““Benzetemiyorum. Çünkü dönem şartları ve sistem farklılığı vardır.” (K10, Felsefe). ““Benzetemiyorum. Çünkü o zamanki devlet yönetimi anlayışı ve politikası günümüzdeki devletlerde göremiyorum.” (K18, Zaza Dili). “Devlet yönetimleri hakkında pek bilgim olmadığından benzetemiyorum.” (K20, Zaza Dili).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti’ni bir başka ülkeye benzetemeyenler Osmanlı Devleti’nin mükemmelliğine günümüzde ulaşmış olan bir başka ülke olmadığından, tarihsel şartların farklı olması sebebiyle ya da bilgisizlik sebebiyle benzetemediklerini belirtmişlerdir.

Osmanlı Devleti’ni Batılı devletlere benzetenenlerin ifadelerinden seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Batılı devletlere benzer, hep yenilikçi bir şekilde ilerler.” (K2, Felsefe). “Batılı devletlere benziyor, çünkü hep yenilikçi bir devletti, üreten, üretken, statik değil dinamik bir devlet.” (K14, Felsefe).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere öğrenciler Osmanlı Devleti’ni yenilikçi olarak gördüklerinden Batılı devletlere benzetmişlerdir.

Osmanlı Devletini Türkiye’ye benzetenlerin ifadelerinden seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Bence şu an içinde bulunduğumuz Türkiye’ye benzetiyorum. Çünkü Osmanlı ile örtüşen bir çok noktamız var.” (K15, Felsefe). “Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti’ne benzetiyorum. Çünkü dışarıya karşı tavrı ile ve İslami ideolojik fikirleriyle günümüz Türkiye Cumhuriyeti’ne benzetiyorum.” (K17, Zaza Dili). “Türkiye’ye benziyor. Çünkü birçok ırkı bir arada tutuyor ve bazı politikalarda Osmanlı’yı örnek alıyor.” (K22, Zaza Dili).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere öğrenciler Türkiye’nin Osmanlı ile benzeşen birçok noktası var olduğu, birçok ırkı bir arada yaşattığı, İslamî ideolojik yapısı sebebiyle Osmanlı Devleti’ne benzetilmiştir.

Osmanlı Devletini İran’a benzetenlerin ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

“Din yayılcılığı yaptığı uygulamalar ile İran.” (K16, Zaza Dili). “Siyasî ve dinî yönetim yönünden İran.” (K23, Zaza Dili). “İran’a benzetiyorum. Çünkü Allah’ın hükümleriyle yönetiliyor” (K30, Zaza Dili).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti dini yönü bakımından İran’a benzetilmiştir.

Osmanlı Devletini Rusya’ya benzetenlerin ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

“Yayılmacı politikası yönüyle Rusya’ya.” (K16, Zaza Dili). “Rusya olabilir, Rusya devleti birçok devlete söz geçirebiliyor.” K1, Felsefe). “Rusya, geniş toprak parçası nedeniyle.” (K3, Felsefe).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti günümüzdeki Rusya’ya genişlemesi, güçlü olması, geniş toprakları olması bakımından benzetilmiştir.

Fas, Norveç ve Kuzey Kore’ye benzetenlerin ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

“Fas’a benzetiyorum. Çünkü Fas’ın bugünkü mimarisi, görüntüsü Osmanlı dönemindeki İstanbul’a benziyor.” (K28, Zaza Dili). “Norveç. Çünkü refah seviyesi yüksek” (K12, Felsefe). “Kültürlerini benimsemi ve yaşama yönünden Kuzey Kore” (K7, Felsefe).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti mimari yönden, refah seviyesi bakımından, kültürel değerlerine sahip çıkma açısından Fas, Norveç ve Kuzey Kore’ye benzetilmiştir.

2.9. Osmanlı Tarihine İlişkin Tutum

Katılımcıların Osmanlı tarihine yönelik tutumlarını anlamak maksadıyla kendilerine “Fırsat bulsanız Osmanlı tarihi ile ilgili Osmanlı arşivlerinde araştırma yapmak ister miydiniz? Cevabınızı sebebiyle birlikte yazınız.” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4. Osmanlı Tarihini Araştırma İsteğine Yönelik Düşüncelerin Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Kod Listesi	Katılımcılar	F	%
Evet	K1, K2, K4, K5, K6, K8, K9, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K26, K27, K28, K29, K30	26	86,7
Hayır	K3, K7, K10, K25	4	13,3
Toplam		30	100

Tablo 4’e göre katılımcıların 26’sı (%86,7) Osmanlı tarihini araştırmak istediğini belirtmiştir. 4’ü (%13,3) araştırmak istemediğini belirtmiştir. Araştırma isteği olan katılımcıların verdikleri cevaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Evet, çünkü hayranlık duyuyorum.” (K5, Felsefe). “Evet, çünkü merak duyuyorum.” (K11, Felsefe). “Evet, insan tarihini bilmez ise bir inanç ve bilim durumuna giremez.” (K12, Felsefe). “Çünkü Osmanlı tarihini bilmek ve bir millet olan tarihimizi bilmek gerek.” (K15, Felsefe). “Elbette araştırmak isterdim, çünkü bulunduğum coğrafyadaki olay ve olguların böyle bir devletin hükümanlığı altında gerçekleşmiş olmasından dolayı.” (K16, Zaza). “Kültür ve sanatını isterdim. Çünkü merak ediyorum. Eserleri cazip geliyor.” (K18, Zaza). “Evet kesinlikle araştırmayı isterdim, çünkü bize öğretilenleri değil de gerçek Osmanlı tarihini öğrenmeyi isterdim.” (K20, Zaza). “Çok isterim hayalimdir. Çünkü Osmanlı Devleti sadece bir devlet değil büyük bir İmparatorluk’tur. Kısıtlı imkanlarımla araştırma yapıyorum.” (K23, Zaza). “Evet, ecdadımı yakından tanımak isterdim.” (K27, Zaza). “Yapardım, çünkü adaletli bir devletti, İslam’ı adaletle yayan bir devletti.” (K28, Zaza). “İsterdim çün-

kü o dönemdeki, belgelerden birçok yararlı bilgi çıkabilir. Özellikle o dönemdeki Kürtler hakkında belge toplamak adına.” (K30, Zaza).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere hayranlık, merak, tarihi bilmenin inanç ve bilimsel duruş bakımından gerekli olduğuna inanma, milletin, ataların geçmişinin bilinmesi gerekliliği düşüncesi, kültür ve sanatına duyulan sempati, gerçeklerin öğretilmediği düşüncesi, İslam’ı yayan bir devlet olmuş olması, Kürt tarihine ilişkin belgeleri bulma arzusu Osmanlı tarihini araştırma isteğinin sebepleri arasındadır.

Osmanlı tarihini araştırmak istemeyenlerin verdikleri cevaplar aşağıda sunulmuştur:

“Hayır ilgim olmadığı için araştırmazdım tarihi.”(K7, Felsefe). “Hayır, çünkü sevmiyorum tarihi.” (K10, Felsefe). “Hayır ilgimi çekmiyor.” (K25, Zaza).

Yukarıdaki cevaplardan anlaşıldığı üzere tarihe yönelik ilgisizlik Osmanlı tarihini araştırmak istememenin yegâne sebebidir.

2.10. Osmanlı Devleti’nde Vatandaş Olma İsteği

Katılımcıların Osmanlı Devleti vatandaşlığına yönelik düşüncelerini anlamak amacıyla katılımcılara “Mümkün olsaydı Osmanlı Devleti’nin bir vatandaşı olarak yaşamak ister miydiniz? ? Cevabınızı sebebiyle birlikte yazınız.” denilmiş verilen cevaplar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Osmanlı Vatandaşı Olma Düşüncelerinin Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Kod Listeleri	Katılımcılar	f	%
Hayır	K1, K2, K4, K5, K7, K8, K10, K17, K18, K19, K21, K23, K24, K25, K27, K28	16	53,3
Evet	K3, K6, K9, K11, K12, K13, K15, K20, K22, K26, K29, K30	12	40
Hem evet hem hayır	K14, K16	2	6,7
Toplam		30	100

Tablo 5’e göre katılımcıların 16’sı (%53,3) hayır, 12’si (%40) evet ve 2’si (%6,7) kararsız olduğunu belirtmiştir.

Osmanlı vatandaşı olarak yaşamak istemediklerini belirten katılımcıların cevaplarından seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Hayır. Bence o kurallar halkın özgürlüğünü kısıtlıyor ve halk belli kurallar çerçevesinde hareket ediyorlardı. Bu yüzden can korkusu vardı. Ben de bir vatandaşı

olmak istemezdim.” (K1, Felsefe). “Hayır sürekli savaşlar olduğu için istemezdim.” (K4, Felsefe). “Hayır, çünkü eşim sürekli savaşta olurdu” (K5, Felsefe). “Hayır istemezdim çünkü o zamanın şartları bana göre ağır.” (K7, Felsefe). “Bu düşüncelerimle ve yaşam koşullarımla yaşamak istemezdim.” (K10, Felsefe). “Hayır istemezdim, bu yüzyılın bana getirdiklerinden oldukça memnunum.” (K17, Zaza). “İstemezdim çünkü pek de hayat standartlarını uygun bulmuyorum. Refah seviyesi yüksek, fakat anlayış olarak uygun bulmuyorum.” (K18 Zaza). “İstemezdim çünkü belli bir düzen ve netlik yok. Bir dağılma bir yükselme vb.”(K19, Zaza). “Hayır şimdiki hayatım gayet güzel, neden o zamanda yaşamak isteyeyim ki. Kadınlar bu kadar özgür değildiler.” (K25, Zaza). “Hayır yaşamak istemezdim. Çünkü her an kelle korkusuyla yaşamak istemezdim” (K28, Zaza).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti’nde yaşamak mümkün olsa bile bunu kabul etmeyecek olanlar, bu dönemin şartlarının eskisinden daha iyi olduğu için, kadınların bugün daha özgür oldukları için, anlayış olarak uymadığı için, öldürülme korkusu olduğu için, sürekli savaşlar olduğu için, yükselme, gerileme dönemleri gibi düzensizlikler olduğu için ve kendi hayatlarında söz sahibi olamadıkları için istemediklerini belirtmişlerdir.

Osmanlı Devleti’nin bir vatandaşı olarak yaşamak isteyenlerin cevaplarından seçilen örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Evet. Çünkü huzurun sağlandığı, eğitime önem verilen, dinin ön planda tutulduğu bir dönemdir. En öncede gelen şey insanlıktır. Bundan isterdim.” (K6, felsefe). “Kesinlikle isterdim. Gayet mütevazi biri olarak yaşamış olurdum. O dönemin havasını solumak harika bir his olurdu.” (K9, Felsefe). “Evet, isterdim. Teknoloji olmadan ve yönetim biçimi ve toplum yapısı merak ediyorum.” (K11, Felsefe). “Yükseliş döneminde yaşamak isterdim. Tarihe yön verenlerden biri olmak isterdim.” (K13, Felsefe). “Osmanlı Devleti’nde yaşamayı isterdim. Çünkü bugünkü yaşamdan, daha iyi ve insanlar küçük şeylerle mutlu olabiliyorlardı.” (K20, Zaza). “Evet Osmanlı döneminde yaşamak isterdim, Çünkü o dönemde yaşamak bile büyük bir şanstır. Günümüz ile Osmanlı Devleti’nin karşılaştırdığımız zaman Osmanlı Devleti kesinlikle daha cazip geliyor. Her yönden özellikle de dinî yönden.” (K26, Zaza). “Evet çünkü bu kadar günaha bulanma çamuru yoktu.” (K30, Zaza)

Yaşamak isteyenler huzur, kaliteli eğitim, insanlık, adaletin varlığı, dinî ve şeriati yaşamak için, insanların küçük şeylerle mutlu olabilmek için, daha iyi bir dinî yaşam için, günahlardan kaçınmanın kolay olduğu için, teknolojisiz yaşamı görmek için, tarihe yön veren olmak için, istemişlerdir.

2.11. Osmanlı Tarihi Derslerine Yönelik Düşünceler

Katılımcıların bugüne almış oldukları Osmanlı tarihi derslerine yönelik düşüncelerini öğrenmek amacıyla kendilerine “Osmanlı Tarihi dersleri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuş verilen cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6. Osmanlı Tarihi Derslerine Yönelik Düşünceler

Katılımcılar	Katılımcılar	f	%
Objektif sunulmayan	K1, K2, K5, K11, K12, K16, K22, K27, K30	9	25,7
Yalan bilgiler	K13, K17, K18, K20, K24, K25, K26, K27	8	22,8
Çok sıkıcı anlatım	K6, K7, K10, K12, K15	5	14,2
Yetersiz	K6, K19, K27, K29, K30	5	14,2
İyi ki veriliyor	K14	2	5,7
Severdim	K9	1	2,8
Barbarlık	K8	1	2,8
Türk tarihi olarak görülmesi yanlış	K23	1	2,8
Fikrim yok	K4, K21	2	5,7
Toplam		35	100

Tablo 7’ye göre 35 kodlama yapılmıştır. En yoğun kodlama 9 kez (%25,7) ile objektif sunulmayan kodlamasıdır. En yoğundan en seyreğe doğru 8 kez (%22,8) ile yalan bilgiler, 5 kez (%14,2) ile çok sıkıcı anlatım, 5 kez (%14,2) ile yetersiz, 2 kez (%5,7) ile iyi ki veriliyor, 1’er kez (%2,8) ile severdim, barbarlık, Türk tarihi olarak görülmesi yanlış kodlamaları bulunmaktadır.

2.12. Osmanlı İmajının Kaynakları

Katılımcıların imaj kaynaklarını anlamak amacıyla Osmanlı tarihine ilişkin somut bir eser görüp görmediklerini anlamak gerekmektedir. Bu konuda kültürel bir kazanımları olup olmadığını belirlemek için “Osmanlı Devleti ile ilgili kale, saray, köşk, kamu binası, savaş cephesi, müze ve benzeri gibi bir tarihi yer gezip gördünüz mü? Cevabınız evet ise nereyi gezip gördünüz?” soruları sorulmuş ve verilen analiz edildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Öğrenci cevaplarına göre toplam 52 kodlama yapılmıştır. kodlamalar içerisinde Gezdim ve Gezmedim kategorileri oluşmuştur. Katılımcıların 14’ü (%46,6) Osmanlılara ait herhangi bir tarihi mekânı gezip görmemişlerken, 16’sı (%53,3) bir yer gezmiş veya görmüştür. Görülen tarihi mekânların başında Camiler gelmektedir. Kodlamaların 15’i (%39,4) cami, 6’sı (%15,7) kale, 2’si (%5,2) türbe, 2’si (%5,2) köprüdür. Herhangi bir kategori oluşturmayan Topkapı sarayı, Galata kulesi, köprü, Sille, kapalı çarşı, kilise ve müze toplam 13 kez (%34,2) kodlanmıştır.

Katılımcıların ders kitapları dışındaki imaj kaynakları hakkında bilgi sahibi olmak için bir önceki soruya ilaveten katılımcılara “Osmanlılar ile ilgili bir film

izlediniz mi? İzlediyseniz adını yazınız.” denilmiştir. Verilen cevapların analizinden şu bulgulara ulaşılmıştır:

Katılımcı cevaplarından Osmanlılar ile ilgili bir film izleyenler ve izlemeyenler olarak iki kategori oluşmuştur. 9 katılımcı (%30) Osmanlı temalı bir film izlememiş, 21 katılımcı (%70) bir film izlemiştir. Film izleme kategorisinde 44 kodlama yapılmıştır. Fetih 1453, 10 kodlama (%22,7) en çok izlenen film olmuştur. İkinci sırada Diriliş Ertuğrul ve Muhteşem Yüzyıl 8 kez (%18,1) kodlanmıştır. Payitaht Abdulhamid Han 3 kez (%6,8) kodlanmıştır. Diğer filmler ize 1 kez (%2,2) kodlanmıştır.

Katılımcıların ders kitapları haricinde imaj kaynaklarını öğrenmek maksadıyla yukarıdaki sorulara ilaveten Osmanlı Devleti ile ilgili ders kitapları haricinde bir kitap okudunuz mu?” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplardan şu bulgulara ulaşılmıştır:

Katılımcıların 16’sı (%53,3) ders kitabı haricinde Osmanlı tarihine ilişkin bir kitap okumamış, 14’ü (%46,6) bir kitap okumuştur. Okunan kitaplar ile ilgili olarak 25 kodlama yapılmıştır. Buna göre Ah Şu Çılgın Türkler kitabı 3 kodlama (%12) ile üst sırada yer alırken, Osmanlı Tarihi 1 kitabı 2 kodlama (%8) ikinci sırada yer almaktadır. Diğer kitaplar ise bir kere (%4) kodlanmıştır.

Sonuç

Araştırmanın sorularına göre elde edilen sonuçlar şunlardır:

Osmanlı kavramına ilişkin öğrencilerin yarıya yakını pozitif, kısmen nötr ve nadiren negatif imaja sahiptirler. Öğrencilerin fiziksel olarak Osmanlı tasvirini yaparken daha çok herhangi bir cinsiyet belirtmeden ama erkek betimlemeleri kullanarak tanımlamalar yapmaktadırlar. Bu durum Osmanlı algısının güç ile özdeşleştirilmesiyle açıklanabilir. Nitekim, bir Osmanlının gösterişli, iri yapılı, güçlü, bakımlı, genç savaşçı, geniş omuzlu, alımlı, dik duran, üst sınıfı zengin, halk sınıfı fakir ve sert görünlü; sakallı, burnu kemerli, pala bıyıklı veya ince bıyıklı, uzun ince burunlu, ince kaşlı, karagözlü, buğday tenli, göz rengi kişiden kişiye değişen, erkekleri hafif esmer olarak; kadınları çarşafı, örtünen, uzun kıyafetli; erkekleri uzun kıyafetli, fesli, bol giyinen, sarıklı, kıyafetleri yöresel, nakışlı, kırmızı ve sarı; yüzükleri gösterişli, şapkalı, cübbeli ve hırkalı olduğu imajına sahiptirler.

Öğrenciler Osmanlıları davranış bakımından kibar, dindar, mütevazı, cesur, ağırbaşlı, sıcakkanlı, anlayışlı, sıcakkanlı, anlayışlı, sözünün eri, mert olarak ve hep pozitif imajla tanımlamışlardır. Boy bakımından uzun boylu, saç kategorisinde Osmanlı kadınının saçlarının birbirlerinden farklı olduğu, erkeklerin de uzun saçlı ve kadınlarda olduğu gibi saç renklerinin birbirlerinden farklı olduğu veya kumral

ve gür saçlı olarak ifade etmişlerdir. Osmanlı erkekleri göbekli, 80 kg civarında veya zayıf, kadınlar ise 65 kg civarında ve kilosuz olarak tanımlanmışlardır. Aksesuar kategorisinde ise Osmanlı insanı elinde baston, cebinde mendil ve kılıçlı olarak hayal edilmiştir.

Osmanlıların iç dünyasına yönelik imajlar çoğunlukla pozitifdir. Duygusal, adaletli, hoş görülü ve yardımsever, dindar, merhametli, saygılı, devlet sorunlarına yoğunlaşan, kibar, mütevazı, yeniliklere açık ve yumuşak olan, cesur, bir şeyleri düzene koymaya çalışan, değerlere düşkün, dirayetli, dosta ihanet etmeyen, dürüst, düşmana hak ettiği muameleyi gösteren, düşmana kalleslik etmeyen, kin gütmeyen, farklı inanca saygılı, gözü tok, güçlü hisseden, imanlı, istikrarlı, kararlı, mert, olumlu bakış açısı, sadakatli, sahiplenen, sevgi dolu, sorumluluk sahibi, vatansever, yiğit ve soğukkanlı olarak tanımlanmıştır. Kısmen negatif imaj da bulunmaktadır. Buna göre Osmanlı insanı sert, hain, pes eden, çapkın, entrika, kadın/ezik, kavgacı ve etkisiz kişiliktir. Nadiren nötr olarak acı dolu, değişken, erkeklere sert davranan kadın, kıskanç olmayan, fazla düşünen, geleneksel, güç gösterisi yapan erkek, isyan etmek zorunda kalan ve mazlum Osmanlı tanımlamaları tespit edilmiştir.

Bir Osmanlı kadının gündelik yaşamına ilişkin imajlara göre kadınlar kahvaltı, ev işi, el işi yapma, çocukla ilgilenme, entrika peşinde koşma, eşine değer verme, misafir ağırlama, tek başına dışarı çıkmama, sadakatle kocasını bekleme, gösteriş yapmaktadırlar. Bir Osmanlının gündelik yaşamının başında namaz kılmak gelmektedir. Bundan sonra yatsı namazıyla günü bitirme, sabah namazı kılma, akşam namazından önce işinden çıkma, abdest alma, ibadet yapma, Müslümanca yaşama, Kuran-ı Kerim okuma, sağına yatma, sağ elle yemek yeme imajları bulunmaktadır. Osmanlının ev içinde erken kalkma, erken yatma aileyle vakit geçirme, akşam yemeği yeme, mum ışığında oturma, akraba ziyaretleri, her şey eksiksiz olduğu bir ortam ve hoş sohbetlerde bulunma imajları yer almaktadır. Geçimle ilgili olarak tarımsal, hayvancılık faaliyetler yapma, helal satış yapma, gereksiz işlerden kaçınma ve esnaflık imajları yer almakta, işsizlerin ise çayevlerinde zaman geçirdikleri düşünülmektedir. Bu tanımlamalar Osmanlı toplumunun geleneksel tarım toplumlarıyla özdeşleştirilmesiyle açıklanabilir.

Öğrencilerin tamamı Osmanlıların matematik, astronomi, fizik, tıp, okul açma ve coğrafya, geometri, sibernetik, mimari, matbaa, deniz, pusula, tarih, tercümeleler, Süveyş Kanalı projesi, ilk topu kullanma ve keşifler alanlarında bilim dünyasına katkıları olduğu imajına sahiptirler. Ancak katkı yapanlara ait bilgi konusunda son derece zayıftırlar. Bilimsel katkı sağlayanlar bağlamında Piri Reis, Hezarfen Ahmed Çelebi, Mimar Sinan, Evliya Çelebi ve Fatih'ten başka isim verememişlerdir. Ayrıca İbn-i Sina, Farabi, Harezmi, Harzemşah ve Biruni gibi Osmanlı tarihiyle bağlantıları bulunmayanları da Osmanlı ilim adamları olarak düşünmektedirler. Bu

durum kronolojik bilgi eksikliğini göstermekte ve söz konusu bölümlerde genel olarak Türk bilim tarihi dersleri verilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Osmanlıların sömürgeci olup olmadıklarına ilişkin olarak, öğrencilerin kısmî çoğunluğu Osmanlıları kendi toprakları için savaştıklarından, fetihler sonrasında zafer kazandıkları milletlere imtiyazlar tanıdıklarından, farklı kültürler ile bir arada kardeşçe yaşadıklarından, ele geçirilen yerleri eskisine göre daha yaşanabilir, huzurlu yerler haline getirdiklerinden, dinlerinde, dillerinde serbest ve mülklerine el uzatmadıklarından, kendisi sömürüldüğünden sömürgeci bir devlet olmadığı imajına sahiptirler. Bununla birlikte öğrenciler kısmen Osmanlıların fethettikleri yerlerdeki değerleri sömürdüklerini, İslam'ı yayma amacının zamanla sadece toprak elde etme amacına yöneldiği, ele geçirilen yerlerdeki insanları asimile ederek kendine çalıştırdığı iddialarını sebep göstererek sömürgeci olduklarını düşünmektedirler. Bu durum öğrencilerin İslam'da cihad ve fetih kavramları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ile açıklanabilir.

Osmanlı Devleti'nin din devleti olup olmadığı hakkında öğrencilerin çoğunluğu Osmanlı padişahlarının dindar olmaları, şeyhü'l-islamın bulunmaları, kadıların bulunmaları, halifeliğin olması gibi sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'ni bir din devleti olarak düşünmektedirler. Bununla birlikte öğrencilerin nadir kısmı Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan ve hayat bulan diğer dinlerin varlığını sebep göstererek Osmanlı'nın bir din devleti olamayacağı imajına sahiptirler. Bu durum öğrenciler farklı dinlerin yaşanmasına izin veren bir devletin dinî devlet olamayacağı, sadece tek dine mensup olan bir devletin dinî devlet olabileceği yanılısıyla açıklanabilir.

Osmanlı Devleti'nin günümüz devletlerine benzetilmesiyle ilgili olarak, Batılı devletlere benzetilen Osmanlı Devleti'ni yenilikçi olarak görmeleri sebebiyle benzetmişlerdir. Türkiye'ye benzetilen Osmanlı ile benzeşen birçok noktası var olduğunu, birçok ırkı bir arada yaşattığını, ideolojik bir İslam yapısına sahip olduğunu düşüncesiyle benzetmişlerdir. Öğrencilerin Türkiye'yi İslamî bir toplum yapısına sahip olarak algılamalarıyla açıklanabilir. İran'a benzetilen dinî yönü bakımından İran'a benzetmişlerdir. Bu benzetmede mezhepsel bir ayırım düşünmemişlerdir. Rusya'ya benzetilen Rusya'nın genişlemesi, güçlü olması, geniş toprakları bakımından benzetmişlerdir. Fas'a mimarî yönden, Norveç'e refah seviyesi bakımından, Kuzey Kore'ye kültürel değerlerine sahip çıkma açısından benzetilmiştir. Benzetme yönlerinin tamamı öğrencilerde pozitif bir imajın olduğunu göstermektedir. Öğrenciler kısmen Osmanlı Devleti'ni hiçbir ülkeye benzetememişlerdir. Osmanlı Devleti'ni bir başka ülkeye benzetemeyenler Osmanlı Devleti'nin mükemmelliğine günümüzde ulaşmış olan bir başka ülke olmadığından, tarihsel şartların farklı olması sebebiyle ya da bilgisizlik sebebiyle benzetemediklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin Osmanlı tarihini araştırma arzularına bulunmaktadır. Çoğunluğu hayranlık, merak, tarihi bilmenin inanç ve bilimsel duruş bakımından gerekli olduğuna inanma, milletin, ataların geçmişinin bilinmesi gerekliliği düşüncesi, kültür ve sanatına duyulan sempati, gerçeklerin öğretilmediği düşüncesi, İslam'ı yayan bir devlet olmuş olması, Kürt tarihine ilişkin belgeleri bulma arzusu ile Osmanlı tarihini araştırmak istemektedirler. Öğrencilerin nadir kısmı ise tarihe ilgi duymadıklarından araştırma arzusu duymamaktadırlar. Bu durum Tarih derslerinin öğrencinin aktif olacağı ve ilgi duyduğu tarihi araştırmalar şeklinde sunulması durumunda daha verimli olacağı göstermektedir.

Öğrencilerin kısmî çoğunluğu günümüz şartlarının eskisinden daha iyi olduğundan, kadınların bugün daha özgür olduğunu düşündüklerinden, anlayış olarak farklı oldukları, öldürülme korkusu olduğu, sürekli savaşlar olduğu, yükselme, gerileme dönemleri gibi düzensizlikler olduğu ve kendi hayatlarında söz sahibi olamadıkları için tarihe geri dönmek mümkün olsa bile Osmanlı Devleti'nde bir vatandaş olarak yaşamak istemediklerini belirtmişlerdir. Söz konusu durum öğrencilerin olumsuz bir imajından daha çok Osmanlı döneminde günümüze kıyasla zorlu hayat şartları olduğu imajından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler modern hayat tarzlarından memnuniyet duymakta ve günümüzün geçmişten daha iyi olduğu yönündeki pozitivist anlayışa saip olmalarıyla açıklanabilir. Diğer taraftan öğrenciler kısmen huzur, kaliteli eğitim, insanlık, adaletin varlığı, dinî ve şeriatı yaşamak, küçük şeylerle mutlu olabilmek, dinî daha iyi yaşamak, günahlardan kolayca kaçınmak, teknolojisiz yaşamı görmek, tarihe yön veren bir kişi olmak için Osmanlı Devleti'nin bir vatandaşı olmayı kabul edeceklerini belirtmişlerdir. Bu ifadeler de öğrenciler bu konuda da Osmanlı dönemi hakkında pozitif imaja sahip olmalarıyla açıklanabilir.

Öğrenciler kısmen, bugüne kadar okudukları tarih ders kitaplarında tarihin objektif olarak sunulmadığını ve ders kitaplarının yalan bilgiler içerdiğini, nadir kısmı ders kitaplarının anlatımlarının çok sıkıcı ve yetersiz olduğunu, nadir kısmı tarih derslerini sevdiklerini belirtirken, birer kişi bunun bir barbarlık tarihi olduğunu veya Türk tarihi olarak verilmesinin doğru olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu durum tarih ders kitaplarının öğrencileri ikna edecek yeterlilikte bilimsel kanıt içermemesiyle, öğrencilerin tarihsel kanıt toplayarak yeterli projeler yapmamış olmalarıyla açıklanabilir. Tarih derslerinin, korkusuzca, her bir bilginin doğruluğunu test edecek şekilde eleştirel bakış açısına izin verecek yapıda oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilerin yarıya yakını Osmanlılara ait herhangi bir tarihi mekânı gezip görmemişlerken, kısmî çoğunluğu bir yer gezmiş veya görmüştür. Öğrencilerin kısmî çoğunluğu ders kitabı haricinde Osmanlı tarihine ilişkin bir kitap okumamış iken sadece yarıya yakını bir kitap okumuştur. Öğrenciler kısmen Osmanlı temalı

bir film izlememişken, çoğunluğu bir film izlemiştir. Bu durum filmlerin öncelikli olarak imaj kaynağı olduğunu göstermektedir. Genel olarak Osmanlı imajı ile filmler arasında imaj kaynağı bakımından öncelikli bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin Osmanlılara ilişkin imajların pozitif olması, filmlerin de Osmanlı tarihini işlerken pozitif algı oluşturacak şekilde kurgulandığını göstermektedir. Böylece tarihsel imaj oluşumunda sinemanın rolünün son derece önemli olduğu bir kez daha bu çalışma ile teyit edilmiştir. Öğrencilerin tarih dersleri ile ilgili düşünceleri de esas imaj kaynağının filmler olduğunu göstermektedir.

Ders kitaplarına ve tarih derslerine yönelik bu sonuç filmlerin imaj kaynağı oluşunda etkili olduklarını göstermektedir. Nitekim bulgular da geçen söz konusu filmler daha çok dizidir. Diziler dersler gibi bir zorunluluk olarak değil serbest bir seçim sonucunda izlenilmekte, kabul görmese tercih edilmemektedir. Dizilerin izlenilmesi içeriklerinin çekici ve izleyiciler tarafından sunulan bilgi ve algıların kabul gördüğü anlamına gelmektedir.

KAYNAKLAR

- ALİBAŞIĆ, Ahmet (2007), “Bosna ve Hırvatistan tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, Sy.17, ss.103- 137.
- BOZKUŞ, Yıldız Deveci (2014), “Ermeni tarih ders kitaplarında Türk imgesi”. *Yeni Türkiye*, Sy. 60.
- CEVİZCİ, Ahmet (1999), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma yayınları.
- GÖKÇE, Orhan, (2006), *İçerik Analizi, Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, İstanbul, Siyasal Kitabevi.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri. (2013). “Kıbrıs Rum kesimi tarih ders kitaplarında Türk ve Türkiye imajı”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, (17- 19 Mayıs 2013), Saraybosna, Bosna Hersek.
- PELTEKOĞLU, Filiz, Balta (1998), *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul, Beta Yayıncılık.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet (2014), *Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı*. İstanbul.
- İNAL, Kemal (2004), *Eğitim ve İktidar: Türkiye Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*. Ankara, Ütopya Yayınevi.
- OSMANOĞLU, Ahmed Emin (2018), “The Ottoman Perception in Process: Turkey Social Studies Textbook Analysis”, *Review of International Geographical Education Online*.
- PUNCH, F. Keith (2005), *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin yayıncılık.
- YILMAZ, Ali, OSMANOĞLU, Ahmed Emin (2009), “Mısır Ders Kitabında Türk İmajı” 4. *Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 7-9 Ekim 2009, Bildiriler Kitabı, Sy.2, ss. 46-53, İstanbul.

- OSMANOĞLU, Ahmed Emin (2014), “Türkiye ve Mısır Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Osmanlı Algısı: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sy. 22, ss. 94-107.
- PATTON, Michael Quinn (2014), *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çeviri Editörleri: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara, Pegem Akademi.
- ŞİMŞEK, Ahmet, MEHERREMOVA CENGİZ, Nigar (2015), “Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk-Osmanlı İmgesi”, *Turkish History Education Journal*, C.4, Sy.2, ss. 225-258. DOI: 10.17497/tuhed.185641
- TURGUT, Ayşe (2003), *Hastanelerde İmaj ve İmaj Geliştirme, Toplumda Hastane İmajı Tespiti ve İmaj Geliştirme Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Ankara.
- TÜRKKAHARAMAN, Mimar (2004), “Günümüzün Büyüsü İmaj ve Gerçek Hayat”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sy.30, ss. 1-14.
- YERDELEN, Betül Karagöz (2017), “Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisindeki Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı”, *Karadeniz*, Sy.35, ss. 43-63.
- YILDIRIM, Nail ve Uğur, Metehan (2011), “Öğrencilerin algısından okul müdürü imgelerinin karikatürize ifadeleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.19, Sy.2, ss. 409-426.
- YILMAZ, Ali (2008a), “İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Osmanlı algısı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, Sy. Ss. 245-261.
- YILMAZ, Salih (2008b), “Ermenistan Cumhuriyeti’nde okutulan 10. sınıf tarih ders kitabında Türkler aleyhine ifadeler ve sözde Ermeni soykırımı”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sy. 177, ss. 111-130.

